

आत्मवान्बुद्धिमान्बुद्धिअहंब्रह्मास्मीतिवाक्यजांघीवृत्ति मनःसंकल्पविकल्पात्मकं बुद्ध्यतयावस्या मनसाविषयान्शब्दादीन्तेषांविशेषणंआत्मनइतिमनोहूपानित्यर्थः ॥ १८ ॥ योगावांतरफलमाह निगृहीतेति तत्तस्यामवस्थायां देवताः इन्द्रियाणि तंयोगिर्नईश्वरंयांतिप्रविशंति एतेनतत्तत्सन्नत्वमपिज्ञेयं ॥ १९ ॥ ताभिर्देवताभिःसंयुक्तंऐकाल्यंगतंमनोयस्यधीमात्रेणस्थायिनः सत्वेधीमात्रे ब्रह्मभूयाय ब्रह्मभावाय भ्रुवोभावेइतिक्यप् ॥ २० ॥ नप्रवर्ततेयौगैश्वर्यं नप्रकाशतेतिपाठेऐश्वर्येणयोगीविदितो नभवेत् योगतत्रैर्निरोधप्रधानैरेवयत्नैरुपक्रमेत् सत्यसंकल्पादीन्नभावयेत् किंतुअस्थूलत्वादीनेवेत्यर्थः न नुकथमेकस्यात्मवस्तुनःसगुणत्वंनिर्गुणत्वंचेत्यतआह येनेति तंत्रंतंचप्रतिपाद्ययोगं तंत्रयतःअनुतिष्ठतः येनरूपेणविशिष्टावृत्तिःस्यात्तत्तदाचरेत् सविशेषत्वंदृश्युपाधिकृतंस्वतस्तुनिर्विशेषत्वमेवेतिभावः ॥ २१ ॥ कजेति कणादीनपिभक्षयेन्नतुयौगैश्वर्यंउपजीवेत्यर्थः कुल्माषाःपक्षमाषाः यावकंयवचूर्णजंजलोष्मपक्वं सक्तवःसक्तून् ॥ २२ ॥ २३ ॥ प्रवृत्तं कर्म तदनुरोधेनयोगेऽतरायंनकुर्यात् ज्ञानान्वितं

धृतिमानात्मवान्बुद्धिनिगृहीयादसंशयं ॥ मनोबुद्ध्यानिगृहीयाद्विषयात्मनसात्मनः ॥ १८ ॥ निगृहीतेन्द्रियस्यास्यकुर्वाणस्यमनोवशे ॥ देवतास्तत्प्रकाशंते दृश्यांति तमीश्वरं ॥ १९ ॥ ताभिःसंयुक्तमनसोब्रह्मतत्संप्रकाशते ॥ शनैश्चापगतेसत्वेब्रह्मभूयायकल्पते ॥ २० ॥ अथवानप्रवर्ततयोगतत्रैरुपक्रमेत् ॥ ये नतंत्रयतस्तंत्रवृत्तिःस्यात्तत्तदाचरेत् ॥ २१ ॥ कणकुल्माषपिण्याकशाकयावकसक्तवः ॥ तथामूलफलंभैक्ष्यपययिणोपयोजयेत् ॥ २२ ॥ आहारनियमंचैवदेशकालेचसाल्विकं ॥ तत्परीक्ष्यानुवर्ततत्प्रवृत्त्यनुपूर्वकं ॥ २३ ॥ प्रवृत्तंनोपरुधेतशनैरग्निमिवेधयेत् ॥ ज्ञानान्वितं तथाज्ञानमर्कवत्संप्रकाशते ॥ २४ ॥ ज्ञानाधिष्ठानमज्ञानं त्रींल्लोकानधितिष्ठति ॥ विज्ञानानुगतं ज्ञानमज्ञानेनापकृष्यते ॥ २५ ॥ पृथक्कात्संप्रयोगाच्चनासूयुर्वेदशाश्वतं ॥ सतयोरपवर्गज्ञोवीतरागोविमुच्यते ॥ २६ ॥ वयोतीतो जरा मृत्युजित्वा ब्रह्मसनातनं ॥ अमृतं तदवाप्नोति यत्तदक्षरमव्ययं ॥ २७ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिमोक्षधर्मपर्वणि वार्ष्णेयाध्यात्मकथने पंचदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१५ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४३ ॥

कर्मक्रमेणइधयेत्त्वर्धयेत् तथाकुर्वतोज्ञानं ब्रह्मप्रकाशते ॥ २४ ॥ नन्वात्मानिन्नस्यज्ञानस्याप्रकाशायोगात्कथंप्रकाशतइत्युक्तिरतआह ज्ञानेति त्रींल्लोकात्जायदादीन् विज्ञानं बुद्धिः तदनुगतं सधीः स्वमोक्षत्वाध्यायतीवलेलायतीवेत्यादिश्रुतेः अज्ञानेन अनात्मा दौ आत्मा दिबुद्धिरूपेण विपर्ययेण प्रकाशमानमपिज्ञानं अवस्थात्रयकालुष्यादप्रकाशमानमिवेत्यर्थः ॥ २५ ॥ ननुसांशंअंशतःप्रकाशतेनतु निरंशमतोस्यसर्वात्मनाऽप्रकाशः प्रकाशोवावाच्य इत्याशंक्याह पृथक्कादिति अवस्थात्रयातोतमपितत्संप्रयुक्तत्वेन गृह्णन् अस्युः शाश्वतमनुपाधिमालानंदूषयन् तंनवेदतयोः पृथक्कापृथक्कयोरपवर्गपर्यंतं रूपवृत्तेति पाठेरुपवृत्तंस्वभावरूपमबाध्यत्वेन बाध्यत्वेन च जानन् ॥ २६ ॥ वयोतीतः जितकालः ततो वीतरा मृत्युर्ज्ञात्वेति पाठांतरं सुगमं ॥ २७ ॥ इति शां० मो० नै० भा० पंचदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१५ ॥